

ԱՐԺԱՎ ԱՌՈՂՋ
ԿՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

ԲՅՈՒՇԿ Ս. Լ. ԿԼԵՄԵՆԿԻՆ

Բ
ԾԱՎՈՐ
ՏԻՖԸ
ՅԵՎՆՐԱԴԵՄ
ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

616.9
4-54

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԺՈՎՆԵՆ ՅԵՐԿՐԵՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ—1935

10. 04. 04

30 JUL 2010

ԱՐՇԱՎ ԱՌՈՂՋ ԿՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

616.9

4-54

my

ԲԺԻՂՈՒ Ս. Լ. ԿԼԵԱԶԿԻՆ

Բ Ծ Ա Վ Ո Ր Տ Ի Ֆ Ը
ՅԵՎ ՆՐԱ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ
Մ Ի Ջ Ո Ց Ն Ե Ր Ը

Քարգժ. Հ. ԲՈՂԴՍՆՅԱՆ

201-23

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԵՐՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Ռոստով-Դոն — 1935

22 MAY 2013

6992

5071-53

ԲԾԱՎՈՐ ՏԻՖԸ—ՅԱՐԱԿԱՆ ՌԵԺԻՍԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ Ե

Բժավոր տիֆը շատ լավ հայտնի յե մեզ։ Տասնհինգ տարի առաջ մեզ մոտ միլիոնավոր մարդիկ հիվանդացան տիֆով։ այդ հիվանդների տասերորդ մասը մեռավ։ Ներկայումս բժավոր տիֆը համարյա գոյություն չունի ու յերեման ե գալիս յերբեմն միայն և հատկապես ձմեռվա ամիսներում։ Սակայն մեզ անհրաժեշտ ե իմանալ, թե ինչ հիվանդություն ե դա և ինչպես են նրանով վարակվում, վորպեսզի կարողանանք իսպառ վերացնել այդ հիվանդությունը։

Բժավոր տիֆը մի սարսափելի հիվանդություն ե, վորով նախկին ժամանակներում հիվանդանում էլին ազգաբնակչության հսկայական մասսաները։ Բժավոր տիֆն առանձ-

նապես հաճախակի յերեւման եր գալիս պատերազմների ժամանակ ու դրա համար եր նա կոչվում եր «պատերազմական տիֆ»։ Պատմությունից հայտնի յե, վոր 1812 թվականի պատերազմի ժամանակ ֆրանսիական և ռուսական բանակներում բծավոր տիֆով հիվանդացան հարյուր հազարավոր զինվորներ, 1854 — 1855 թվականներին, այսպես կոչված Ղրիմի պատերազմում, բանակն ավելի շատ կորուստ ե ունեցել բծավոր տիֆի պատճառով, քան թե վերքերի հետեւանքով։ Նմանապես 1914 — 1918 թվականների իսպերիայիստական պատերազմների ընթացքում բծավոր տիֆը սոսկալի կոտորած առաջ առաջ բերեց ցարական Ռուսաստանում, անցավ թիկունքը և տարածվեց քաղաքացիական բնակչության միջև։

Դեռ հին ժամանակներից նշված ե, վոր բծավոր տիֆի համաճարակները կապված են սովերի ու բանտերի հետ։ Դրա համար ե, վոր բծավոր տիֆը կոչվում ե նաև «սովի և բանտի տիֆ»։

Շնորհիվ քաղաքի ու գյուղի չքավոր բնակչության աղքատիկ ու համախմբված կյանքին, բծավոր տիֆն իր զարգացման համար արգավանդ հող եր գտնում ցարական

Ռուսաստանում։ Դրա հետ միասին, բծավոր տիֆով հիվանդանալուն նպաստում եյին յերկրի կուլտուրայի ցածր աստիճանը և ագգաբնակչության համարյա գլխովին անգրագիտությունը։ Բծավոր տիֆը, վոր չափազանց վարակիչ հիվանդություններից մեկն ե, այսպիսի բարենպաստ պայմանների շնորհիվ լայն ծավալ եր ստանում և համաճարակների, այսինքն մասսայական վարակիչ հիվանդությունների՝ ընդլթ ընդունում։

Բծավոր տիֆի տարածմանը նպաստում եր նաև այն, վոր բժշկական ոգնությունն ել բավարար չեր։ Բծավոր տիֆի դեմ մղվող պայքարը հիմնականում հանգում եր այն բանին, վոր քաղաքներում հիվանդների մի մասին մեկուսացնում եյին հիվանդանոցներում և բժշկում եյին այնտեղ։ Իսկ մեծագույն մասը մնում եր բոլորովին անխնամ, մանավանդ գյուղերում, ուր բծավոր տիֆը 2 — 3 անգամ ավելի մեծ կոտորած եր առնում, քան քաղաքներում։

Ահա թե ինչու բծավոր տիֆը հաստատուն բույն եր դրել իր համար ցարական Ռուսաստանում, այնինչ մյուս յերկրներում այդ հիվանդությունն արդեն վերացված եր։

ԻՄԱՎՈՐ ՏԻՓԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՅ ՀԵՏՈ

Իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ ծայր առած բծավոր տիֆի համաճարակը շարունակվեց Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո և տեղեց քաղաքացիական պատերազմի ամբողջ ընթացքում: Տասնյակ միլիոն աշխատավորներ վարակվեցին այս հիվանդությամբ: Բծավոր տիֆի համաճարակն սպառնում էր նույնիսկ հեղափոխության նվաճումներին: Հարկավոր էր ձեռք առնել բացառիկ միջոցներ: Խորհրդային իշխանությունը, Վ. Ի. Լենինի ստորագրությամբ հրատարակում է բծավոր տիֆի դեմ վճռական պայքար մղելու հարցին վերաբերյալ մի բանի վորոշումներ, Իր յերույթներին մեկում Վլադիմիր Իլյին ասում էր. «Ընկերներ, բոլոր ուշադրությունը դեպի այս հարցը. կամ վոլիլները կհաղթեն սոցիալիզմին, կամ սոցիալիզմը կհաղթի վոլիլներին»: Ընկ. Լենինը կոչ էր անում «վերացնել ռուս յերկրից բծավոր տիֆը — անկուրատուրականության, աղքատության, խավարի ու տգիտության այդ հետևանքը»:

Ձեռք առնված այս բոլոր միջոցների

շնորհիվ հաջողվեց իջեցնել բծավոր տիֆով հիվանդացողների թիվը ու վերջ դնել համաճարակին:

Կուսակցության և համաշխարհային պրոլետարիատի առաջնորդ ընկ. Ստալինի ղեկավարությամբ մեր Միությունն անազին հաջողություններ ձեռք բերեց յերկրի ինդուստրացման ու կուլեկտիվացման ասպարիզում. խոշոր են մեր հաջողություններն ինչպես աշխատավորների բարեկեցության բարձրացման, այնպես էլ մեր կուլտուրայի աճման գործում. մեծ նվաճումներ ենք ունեցել նաև առողջապահության բնագավառում: Սակայն աշխատանքի և կենցաղի առողջացման համար դեռ շատ բան ունենք անելու. մասնավորապես՝ ամբողջովին պետք է վերացնել այնպիսի վարակիչ հիվանդություններ, ինչպես բծավոր տիֆն է:

Առաջին հնգամյակի պլանի կատարումով արդեն իսկ ուժասպառ է արված բծավոր տիֆը մեր Միության մեջ: Միության ամբողջ տերիտորիայում և մասնավորապես մեր յերկրամասում առողջապահության որդաններն անազին աշխատանք են տանում՝ բծավոր տիֆի մնացորդները վերացնելու գործում:

Այս պայքարը հաջողութիւն կունենա մանավանդ այն դեպքում, յետը նրանում գործունյա մասնակցութիւն կունենան բանվորները և կոլխոզնիկները լայն մասսաները: Բայց դրա համար պետք է բոլոր աշխատավորներն ել իմանան, թե ինչ բան է բծավոր տիֆը, ինչպես են նրանով վարակվում և թե վորոնք են նրա դեմ պայքարելու միջոցները:

ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒՍԱԴՐԻՉԸ ՎՈՋԻՆ Ե

Փրանսիացի գիտնական Նիկոլլն ապացուցել է, վոր բծավոր տիֆով հիվանդին խայթող վոջիլը վարակիչ է դառնում, ու նրա խայթոցից կապիկի մեջ կարող է առաջանալ մի հիվանդութիւն, վոր նման է մարդու բծավոր տիֆին:

Ապա մի շարք դիտողութիւններէից պարզվել է, վոր բծավոր տիֆը վոջիլների միջոցով կարող է մեկից մյուսին փոխադրվել: Բայց բոլոր վոջիլներն ել միատեսակ վտանգավոր չեն, այլ միայն այն վոջիլը, վորը խայթել է բծավոր տիֆ ունեցող հիվանդին. այդպիսի վոջիլը, 4 — 5 օր անցնելուց հետո,

դառնում է վարակիչ: Նրա փորոտիքում պառունակվում է բծավոր տիֆի վարակը:

Միկրոսկոպի միջոցով հետազոտելով վարակված վոջիլն, Դա. Ռոխա-Լիմա գիտնականը նրա ստամոքսում ու փորոտիքում գտել է մարմնիկներ, վորոնք իրենց ձևով մարմնամարդական յերկաթածոդերի (գիբերի) յեն նման. գիտնականները մեծ մասի կարծիքով հիվանդութիւնապատճառն այդ մարմնիկներն են: Վարակված վոջիլը բծավոր տիֆի վարակը փոխադրում է խայթելիս կամ այն ժամանակ, յերբ նրան ջարդում են ու նրա բովանդակութիւնը ներշնչվում է կաշվի տակ՝ քորվելու և ճանկոռելու հետեւանքով:

Հագուտի վոջիլ

Մարդու վրա յերեք տեսակ վոջիլ է լինում՝ գլխի, հագուտի և ցայլային (ամոթուլյքի ճակատամարդերում). բծավոր տիֆի փոխադրիչը հանդիսանում է հագուտի և գլխի վոջիլը, և ավելի հաճախ՝ առաջինը: Պարզվել է, վոր բծավոր տիֆի վարակը հի-

վանդի արյան մեջ ե լինում: Հիվանդին կծելիս՝ վոջիլը վարակվում ե և ապա իր հետեյալ խայթոցներով վարակը փոխադրում ե առողջների վրա:

Հիվանդի բոլոր արտազատումները՝ կղկղանքը, մեզը, խորխը (բալլամը), քրտինքը վարակիչ չեն: Յեթե հիվանդի վրա վոջիլ չկա, ապա ուրեմն այդ հիվանդը վարակիչ չէ: Իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ գերմանացիները հետեյալ փորձն արեցին ճամբարներում (լագերներում) բժավոր տիֆով հիվանդ ուս ռազմագերիների վրա: Վոջլագերծ անելով բժավոր տիֆով հիվանդ ուս ռազմագերիներին, նրանց տեղավորում եյին առողջ ռազմագերիներին հետ միևնույն բարակում: և վորովհետև վոջիլ չկար, բժավոր տիֆով հիվանդացման նոր դեպքեր այլևս չեղան:

Այսպես, ուրեմն, բժավոր տիֆը փոխադրողը վոջիլն ե, և միայն վոջիլը:

Ձմեռը մարդիկ ավելի հաստ են հագնվում, ավելի քիչ են լվացվում, ապրում են ավելի համախմբված. ու այս բոլորի շնորհիվ բարենպաստ պայմաններ են ստեղծվում վոջիլների բազմացման համար: Ահա թե ինչու. բժավոր տիֆով հիվանդանալու դեպ-

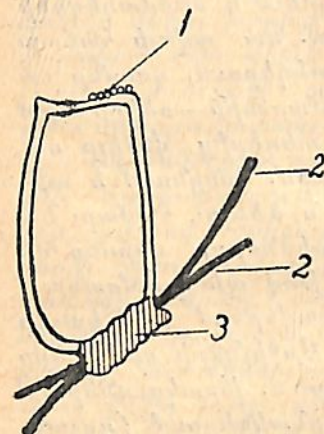
քեր ձմեռները սովորաբար ավելի շատ են լինում:

ՎՈՋԻԼՆԵՐԻ ԱՊՐԵԼԱԿԵՐԴԸ

Հագուստի վոջիլն ապրում ե ճերմակեղենի և հագուստի ծալքերում: Նա ավելի հաճախ տեղավորվում ե այն տեղերում, վորոնք ավելի մոտ են կաշւում մարմնին—ոձիքի վրա և գոտկատեղում: Այս տեղերից վոջիլը սողալով, որը 2—3 անգամ, անցնում ե տիրոջ մարմնի վրա՝ արյուն ծծելու համար: Նա ածում ե իր ձվիկ-անիծները, վորոնք մի տեսակ մածուցիկ նյութով պինդ ամրանում են գործվածքի մազախավերում կամ կաշվի վրայի մազիկներում: Վոջիլների անիծները լինում են վերմակներում, խոտկոռներում (մատրացներում), ներքնակներում (դոշակներում), տակը փռվածքի ծղոտներում և այլն: 37 աստիճանում (վոր առողջ մարդու սովորական ջերմաստիճանն ե), անիծից 4—5 որում զարգանում ե թրթուրը. սա նման ե վոջիլին և համարյա թափանցիկ ե, նկատելի չեն միայն նրա սև աչքերը. ձվից դուրս գալուց հետո կես ժամ անցած թրթուրն արդեն ծծում ե մարդու արյունը: Յերեք անգամ մազաթափվելուց հետո թրթուրը

վոջիլ ե գառնում: Թրթուրը վոջիլ ե գառ-
նում 15—18 որում:

Նա ապրում ե 32—60 որ (վորքան բարձր
ե ջերմաստիճանը և լավ ե սնունդը, այնքան
կարճ ե կյանքի տե-
վողությունը): այդ
ժամ անա կաշը ջա-
նում նա կարող ե
ածել 300 ձվիկ-ա-
նիծ:

Հագուստի վոջիլ անիծը:
1 — կափարիչը, 2 — մազը,
3 — սոսնձանման զանգվածը:

Իսկ հագուստի վոջիլը շատ տաք չի սիրում,
և հենց վոր տիրոջ ջերմաստիճանը բարձրա-
նա, նա ճերմակեղենի վրայից անցնում ե
հագուստի ու նույնիսկ վերնազգեստի վրա,
վորով և հեշտանում ե նրա՝ առողջ մարդ-
կանց վրա փոխադրվելը:

Վորքան հեռու կարող ե սողալ վոջիլը:
Հագուստի վոջիլն ընդունակ ե մեկ րո-
պետում 30 սանտիմետր տարածություն
անցնել: Վոջիլն իր տիրոջ հետ հեռավոր
տարածություններ ե գնում. մարդն ուղե-
վորվում ե յերկաթուղով, նրա հետ գնում
ե նաև վոջիլը, և այս յեղանակով ել տարած-
վում ե բժավոր տիֆը:

Վոջիլներն արյունով են սնվում. խայթե-
լիս՝ վոջիլը վերքի մեջ թափում ե իր թուքը,
վորը զրգռում ե մաշկը, առաջ ե բերում
քոր և ճանկոտոցներ: Այդ թքի հետ ե, վոր
բժավոր տիֆի վարակն առողջ մարդու մարմնի
մեջ ե ընկնում: Յեթե խայթոց ստացած
մարդը քորվելիս տրորում ե վոջիլն ու ճան-
կոտված տեղերից իր կաշվի տակ ե տանում
նրա միջի յեղածը, ապա ուրեմն նա, ինչպես
արդեն ասել ենք, նույնպես վարակվում ե
բժավոր տիֆով:

Սահմանված ե, վոր վոջիլներն ոժտված
են հոտոտելիքով և զգում են մարդկային
մաշկի հոտը: Վոջիլը սուր հոտեր չի սիրում
և դժվարությամբ ե սողում ճարպ կամ յուղ
քսված մարմնի վրայով: Յեթե վոջիլը սո-
ված ե, նա մարդուն կծում ե նույնիսկ և՛
այն դեպքում, յերբ մաշկը յուղված ե նափ-

տալինով, անանուխի ու սամիթի յուղով և այլ նյութերով, վորոնց հոտը վռնիլները չեն տանում:

Նմանապես ամեն անգամ չի ոգնում թևածալքի և ոձիքի մոտ մարմնին մեխակի յուղ քսելը, և վռնիլները՝ չնայած դրան՝ կարողանում են մտնել հագուստի տակ: Վորքան ել պինդ կապես թեփիդ բերանը, դրանով ամեն անգամ ապահոված չես լինի քեզ, վորովհետև վռնիլը շատ ուժեղ է:

ԻՆՉՊԵՍ Ե ԸՆԹԱՆՈՒՄ ԲԵՎՈՐ ՏԻՖԸ

Վարակվելուց հետո մարդն իսկույն չի հիվանդանում, այլ կծելուց մոտավորապես մի 10—14 որ անցնելուց հետո: Նախ սկսում է դողացնել, և տաքությունն արագորեն, միքանի ժամվա ընթացքում, գնալով ավելանում է. ջերմաստիճանը հասնում է 39—40 աստիճանի, հիվանդի դեմքն ու աչքերը կարմրում են, շատ բարձր է լինում տաքությունը, հոդերում և ամբողջ մարմնում ցավեր են առաջանում, գլուխն սկսում է սաստիկ ցավել, հիվանդը սովորաբար անկողին է ընկնում: Հիվանդության 3—5-րդ օրը իրանի, ձեռքերի ու վոտքերի վրա բծեր են առաջանում (դրա համար է, վոր այս

հիվանդությունը «բժավոր տիֆ» է կոչվում): Հիվանդությունն ընթանում է շատ ծանր կերպով: Հաճախ խանգարվում է հիվանդի գիտակցությունը, վրա յե հասնում զառանցանքը, մոլեգին վիճակը: Դիտվում է հազ և շնչառության որգանների խանգարում, հարվածվում է նաև սիրտը: Հիվանդությունը սովորաբար տեւում է 2 շաբաթ: Ավելի ծանր դեպքերում մարմնի վրա դուրս տված ցանր արյան լճացման է փոխվում. առաջանում է մարմնի ցնցում և ջղաձգություն, խանգարվում է խոսելու և կուլ տալու կարողությունը:

Մահը կարող է հասնել սրտի թուլությունից կամ ուղեղի հարվածումից:

Ցուրտ յեղանակներին բարդություններ են առաջանում շնչուղիների բնագավառում, այսինքն՝ թոքերի բորբոքում: Բացի դրանից հիվանդությունը բարդանում է գանգրենայով, այսինքն առաջանում է քիթի ծայրի, վոտքի մատների, վոտքի թաթի և նույնիսկ յերկու վոտքերի փտախտը: Վորովհետև հիվանդները շուտ-շուտ են միգում և իրենց տակը թրջում, դրա համար նրանց գավակին կարող են պռկելախոցեր գոյանալ: Հիվանդի լեզուն և շրթունքները չոր են ու ճաքճաքված, կարող է տեղի ունենալ մերձականջա-

յին գեղծի բորբոքում: Բժավոր տիֆից հետո
յերբեմն մնում են հոգեկան խանգարումներ,
կաթվածներ, լսողության ու տեսողության
խանգարումներ: Ընդհանրապես, ինչպես ցույց
են տալիս դիտողությունները, տասը հի-
վանդից մեկը մեռնում է, մեկն էլ մնում է
անաշխատունակ:

Գլխավորապես հիվանդանում են 15 — 40
տարեկան հասակի մարդիկ, և ավելի հաճախ
տղամարդիկ, քան թե կանայք:

Բժավոր տիֆով հիվանդներն ու հիվան-
դությունից ապաքինածները կարող են ի-
րենց վրա վոշիլ ունենալ, վորոնց միջոցով
վարակը փոխանցվում է առողջներին: Նույն-
իսկ դիակները կարող են վարակման աղ-
բյուր լինել, վորովհետև վոշիլները նրանց
վրայից հեռանալով այս և այն կողմ են
ցրվում: Դրա համար հարկավոր է դիակը
սավանով փաթաթել, իսկ սավանը նախապես
թրջել 50% (10) կարբոլյան թթույով կամ լեզո-
լով: Դադաղը պետք է պինդ փակվի:

ԲՄԱՏԻՖԱՎՈՐ ՀԻՎԱՆԴԻ ԲՈՒԺՈՒՄԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԽՆԱՄԲԸ

Բժավոր տիֆով բռնված հիվանդին ան-
հրաժեշտ է հիվանդանոց տեղափոխել, վոր-

պեսզի նրան հարկ չեղած ողնությունը ցույց
տրվի և վորպեսզի նա ուրիշներին վարակել
չկարողանա:

Հիվանդանոցում գործն այնպես պետք է
դրված լինի, վոր նոր ընդունված հիվանդը
վոշիլներից իսպառ մաքրվի: Անհրաժեշտ է
գլխի ու մարմնի մազոտ տեղերի մազերը
կարճ խուզել և մարմնին վոշիլ վոչնչացնող
վորսե նյութ քսել:

Հիվանդի բոլոր իրերը պետք է ախտահա-
նել (վոչնչացնել կենդանի միջատներին),
Վոշիլներին այս վոչնչացումը կատարվում է
հատուկ սարքավորված սենյակում կամ կա-
մերայում: Վոշիլները վոչնչացնելիս՝ պետք
է միջոցներ ձեռք առնել, վորպեսզի նրանք
այս ու այն կողմ չցրվեն, մազերը հարկավոր
է այնպես խուզել, վոր նրանք սավանի կամ
մի հատուկ փովածքի վրա թափվեն:

Բժատիֆավորների հիվանդանոցներն այ-
ցելել վոչ մի դեպքում չի թույլատրվում.
բժշկական պերսոնալը չպետք է թույլ տա,
վոր իր վրա վոշիլներ անցնեն: Աշխատան-
քից հետո նրանք պետք է լողանան:

Հիվանդը կարիք ունի հոգատար խնամքի,
նա պետք է հանգստություն վայելի. հար-
կավոր է հետեվել նրա մարմնի, կաշվի ու

բերնի մաքրությանը: Բժատիֆավոր հիվանդին տաք վաննաներ են անում. այդ վաննաները մաքրում են կաշին, բարվոքում են արյան շրջանառությունը և հանգստացնում հիվանդին: Վորովհետև հիվանդները հաճախակի յեն թրջում իրենց տակը, դրա համար նրանց հարկավոր է շուտ-շուտ լվանալ, սրբել ողիով, անհրաժեշտ է հոգ տանել բերնի մաքրությանը. վողողելու համար տալ բորակթու կամ մանգանի կալիումի լուծույթ. յեթե լեզուն և շրթունքները ճաքճաքված են, այդ դեպքում հարկավոր է բերնին գլիցերին կամ վազելին քսել. կարելի չէ գործածել նաև կարագ կամ արեվածաղկի ձեթ:

Վորովհետև ծանր հիվանդների մոտ, վորոնք սովորաբար մեջքի վրա յեն պառկում, թոքերի ստորին բաժնում արյունականգ է առաջանում, դրա համար հիվանդներին ժամանակ առ ժամանակ պետք մեկ կողքից դեպի մյուսը շուտ տալ:

Բժատիֆավոր հիվանդների բուժումը հանդում է այն բանին, վոր նրանց տրվում են այնպիսի բուժամիջոցներ, վորոնք հանգստացնում ու պահպանում են սրտի գործունեությունը:

Այսպես, ուրեմն, մենք տեսնում ենք, վոր

բժատիֆավոր հիվանդը կարիք ունի խնամքի ու բուժման, վորպիսին նա կարող է ստանալ միայն հիվանդանոցում: Այսպիսի հիվանդներին տանը բժշկելը շատ դժվար է: Դրա համար՝ ուր ել վոր հիվանդությունը գետաքեր պատահեն, պետք է այդ մասին անմիջապես տեղեկություն տալ բուժպետոնային:

Բայց կարող են պատահել այնպիսի դեպքեր, յերբ հիվանդը տանն է մնացել. նման դեպքերում վարակվելու վտանդն սպառնում է թե՛ տնեցիներին և թե՛ այն բոլորին, վորոնք այցելում են հիվանդին: Դրա համար պետք է այնպես անել, վոր հիվանդն առողջներից մեկուսացված լինի: Ամենից առաջ նրան պետք է վոջիլներից մաքրել. վոջնջացնել է հարկավոր նաև նրա իրերի վրա գրտնված վոջիլներին ու, մինչև նրանք իսպառ չկոտորվեն, այդ իրերն ուրիշ տեղ չփոխադրել: Տնեցիներից մեկին պետք է առանձնացնել, վորպեսզի հիվանդին խնամողը միայն նա լինի. մյուսները հիվանդին չպետք է մոտենան:

Սակայն պետք է իմանալ, վոր տանը խնամվող հիվանդը, նույնիսկ այսպիսի պայմաններում, չափազանց վտանգավոր է հանդիսանում շրջապատողների համար:

ՊԱՅԲԱՐԸ ԲՆԱՎՈՐ ՏԻՖԻ ԴԵՍ

Հիվանդության, ինչպես նաև նրանով վարակվելու յեղանակների հետ ծանոթանալուց հետո մենք իմանում ենք, թե ինչպես ե հարկավոր պայքարել նրա դեմ, ինչպես կանխել բժավոր տիֆով հիվանդությունները և թե ինչ յեղանակով գլխովին վաճառեցնել այդ հիվանդությունները:

Մեր բոլոր միջոցառումների հիմքում դրված ե վճռոտության դեմ պայքարը. վոջիվեք վոք չլինեք, չի լինի նայել բժավոր տիֆ:

Մազոնի մատակարարկումը բնակչությանը, բաղնիքների, լվացքատների ու սափրատների լայն շինարարությունը քաղաքներում և գյուղերում պետք ե ողնի այս պայքարին. բոլոր կոլխոզներում և սովխոզներում պետք ե բաղնիքներ շինվեն: Բաղնիքը շինվելու յե անցունակ տիպի, այսինքն պետք ե ունենա հատուկ սարքավորում՝ հագուստեղենի մեջ յեղած վոջիլները վոջնչացնելու համար (միջատների վոջնչացումը դեզինսեկցիա յե կոչվում): Այստեղ վոջիլներն ու անիծները ջերմության ազդեցությամբ արագ կերպով 45 րոպեյում — 1 ժամում՝ վոջնչանում են:

Գյուղական բաղնիքները կարող են լինել յերկու տեսակ՝ հասարակ և անցունակ տիպի: Հասարակ բաղնիքներում հանվում և, լվացվելուց հետո, հագնվում են միևնույն սենյակում. հետևաբար հնարավոր ե, վոր հանվելու ժամանակ հատակի կամ նստարանի վրա մնացած վոջիլները նորից կարող են անցնել լվացված մարդու մաքուր ձերմակեղենի վրա: Անցունակ տիպի բաղնիքներում հանվելու առանձին սենյակ կա, ուր մարդիկ հանում են իրենց հագուստն ու ձերմակեղենը և հանձնում են դեզինսեկտորին (վոջլաջարդարանին)՝ միջատները վոջնչացնելու համար. ապա լվացվողներն անցնում են ուղղակի բաղնիքը, ուր լվացվելուց հետո մտնում են հագնվելու սենյակը. դա մի առանձնացած մաքուր սենյակ ե, վոր տանում ե դեպի դուրս. ահա այս սենյակն են բերում այն ձերմակեղենն ու հագուստը, վորն արդեն անցել ե դեզինսեկտորից՝ լողացողի բաղնիքում գտնված ժամանակ:

(Թե ինչպես շինել բաղնիքները և դեզինսեկտորը կոլխոզներում, այդ մասին պատմված ե բժ. Գ. Կ. Չիստյակովի և ինժ. Ի. Ա. Կերչիկերի «Բաղնիքները, լվացքատները և դեզինսեկտորները կոլխոզներում» գրքույ-

կում, Պետհրատ, Մոսկվա, 1932 թ. գինը 40 կոպ.):

Բժավոր տիֆի ու նրա փոխադրելի՝ վոջիլի գլխավոր թշնամին մաքրությունն եւ Վոջլոտության նպաստում ե՝ միատեղ, կողք-կողքի թափված պառկելը, վառարանի ու թախտերի վրա բնելը, վերմակի տեղ վեր-նազգեստ գործածելը, վերկենալուց հետո անկողինները միատեղ դարսելը, ճերմակեղենի ուշ-ուշ փոխելը, յերկար մազեր և մորուք թողնելը և այլն:

Վոջլոտության դեմ մղվող պայքարի հետ միասին մեծ նշանակութիւն ունի նաև այն, ինչ որ բժավոր տիֆով հիվանդութիւնն իր ժամանակին իմացվի, և հիվանդներն առողջ-ներից անջատվեն, վորպեսզի շրջապատողնե-րին չվարակեն: Հիվանդի բնակարանն ու նրա բոլոր իրերը զեղինակցիայի յեն յենթարկ-վում: Հիվանդին շրջապատողները յենթարկ-վում են սանիտարական մշակման:

Անհրաժեշտ ե բժշկա-սանիտարական հըս-կողութիւն սահմանել իջեվանների (պոս-տոյալը ղվոր), հանրակացարանների, կա-լանքի վայրերի, գաղթականների վրա:

Առանձնապես հոգատար վերաբերմունք ե հարկավոր ցուցաբերել ղեպի այն միջոցա-

ռումները, ինչ որ բժավոր տիֆի մուտքը կարմիր բանակը կանխելու համար են գոր-ծադրվում՝ զորամասերն՝ ուղարկվող զորա-կոչիկները պետք ե յենթարկվեն սանիտա-րական մշակման (մազերի խուզում, տաք ջրով ու սապոնով լողացում, հագուստեղենի վրա միջատների վննչացում):

ՅԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպես, ուրեմն, մենք տեսնում ենք, ինչ որ բժավոր տիֆի ու նրա տարածման դեմ հա-ջողութեամբ պայքարելու համար նախ և առաջ հարկավոր ե վոջնչացնել վարակը տա-րածողներին, այսինքն վոջիկներին:

Վոջիկներն ու նրանց ձվիկները (անիծ-ները) պետք ե վոջնչացնել՝ 1) մարդու մարմ-նի վրայից, 2) հագուստի վրայից, 3) ան-կողնի միջից և 4) բնակարանից:

Իրա համար հարկավոր ե.

Ամեն շաբաթ լողանալ տաք ջրով ու սա-պոնով (բաղնիք, վաննա, դուշ):

Ամեն որ մազերը սանրել:

Մարմնի ու գլխի վրա և կոնստատկում վո-ջիլ պատահելիս՝ խուզել մազերը, մազով ծած-կված մասերը թացացնել տաք քացախով, կե-

բոսխնով, սաբադիլյան թուրմով (վոջիլ սպանող նաստոյկա) կամ ոճառանաֆտով, վորից հետո ամբողջ մարմնով լվացվել տաք ջրով ու սապոնով:

Ճերմակեղենը փոխել շաբաթը մի անգամ, բաղնիքից հետո:

Վոջիլ յերեվալու դեպքում ճերմակեղենն անմիջապես փոխել: Ճերմակեղենը 10—15 րոպե (ջուրը յեռ գալուց սկսած) լավ յեռացնել ու մոխրաջրով (շշուրկ) լվանալ: Կապ տաք արդուկով արդուկել (ութուկել) ճերմակեղենի ու հազուստի ծալքերը կամ մի ժամի չափ ճերմակեղենը թրջել 2% լիզոլի կամ 5% ոճառանալթի մեջ:

Կոշիկները սրբել կերոսինով, սկիպիդարով ու խայծղանով (խաթրանով):

Հագուստը և անկողնի պարագաները (վերմակ, բարձ և այլն) 45 րոպեյից մինչև 1 ժամ լավ տաքացնել ոռոսական փուռի մեջ կամ ծծմբով ծխահարել, 1 խորանարդ մետրին 50—100 գրամ ծծումբ այրելով: Ծխահարումը պետք է կատարվի լավ փակված սենյակում կամ շենքում 4 ժամ շարունակ:

Բնակելի շենքերի հատակը, պատերը, կաթսիները և այլն լվանալ 2% լիզոլով կամ 3% ոճառակարբոլյան լուծույթով կամ ամ-

բողջ շենքը ծխահարել ծծմբով, ինչպես վերելում հիշատակվեց:

Հետեվել անկողնի մաքրությանը:

Բժավոր տիֆով հիվանդին տանը չպահել, այլ հիվանդի մասին իսկույն հաղորդել բժշկական պերսոնալին:

Առողջապահության որգաններին ոգնություն ցույց տալու նպատակով հարկավոր է յուրաքանչյուր կոլխոզում կազմակերպել հասարակայնություն՝ սանիտարական առողջապահիկ միջոցառումներ անցկացնելու համար: Այս գործում մեծ դեր ունեն խաղալու սանիտարական ներկայացուցիչները, կոլխոզների առողջապահիկ բջիջները և կուլտուրկենցաղային հանձնաժողովները: Նրանք պետք է մոբիլիզացիայի յենթարկեն կոլխոզնիկներին՝ կեղտոտության դեմ պայքարելու համար. նրանք պետք է ամենաակտիվ մասնակցություն ունենան անհրաժեշտ առողջապահիկ միջոցառումներ անցկացնելու գործում իրենց՝ կոլխոզնիկների ուժերով, առանց մեծ գումարներ ծախսելու: Այդ միջոցառումների թվին են պատկանում բաղնիքները, վոջիլարդարանների, լվացքատները ու սափրատների շինարարությունները:

Սանիտարական ներկայացուցիչները պետք

ե ոգնեն կոլխոզնիկներին՝ հասկանալու, վոր հասարակական բաղնիքներն ու սավրատներն ավելի լավ են և շահավետ, քան անհատականները, վոր նրանց մեջ մաքրություն պահպանելն ավելի հեշտ է, ինչպես նաև ավելի դյուրին է սանիտարական հսկողություն սահմանելը:

Այժմ, յերբ հայտնի յեն բծավոր տիֆով վարակվելու յեղանակները, մենք հեշտությամբ կարող ենք պայքարել նրա դեմ:

Բանվորների ու կոլխոզնիկների միջև այս գիտելիքների լայն արմատացումն աջակցություն ցույց կտա առողջապահության որդաններին բծավոր տիֆի դեմ նրանց մղած պայքարում և կոգնի վերջնականապես վերացնել այս սոսկալի հիվանդութունն ու վոչնչացնել նրա գլխավոր տարածողին՝ վոջին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ել

Բծավոր տիֆը — ցարական ռեժիմի ժառանգությունն և	3
Բծավոր տիֆը Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո	6
Հիվանդության փոխադրիչը վոջին և	8
Վոջիկների ազրեկակերպը	11
Ինչպես է ընթանում բծավոր տիֆը	14
Բծատիֆով հիվանդի բուժումը և նրա խնամքը	16
Պայքար բծավոր տիֆի դեմ	20
Ցեղրակացություն	23

ՀՆԿ. ԸՆԹԵՐՑՈՂ.

Հայսնիք և կարծիք այս գրքի մասին նե-
սեվյալ հասցեյով.

Гор. Ростов-Дон, Буденновский пр.,
№ 30, Азово-черноморское Краевое
Книгоиздательство, армянская секция.

Նամակներ կառելի յե ուղարկել առանց
նամակադրումի:

Отв. ред. Г. А. Потенц Печ. тех. ред. Д. М. Джинибалаян

Издание 408/4663 Об'ем 1/2 печ. листа. Статформат А6—105x148.
Уводкرایلیت 00-1'429. Тираж 1000 экз. Заказ 4784. Снято в набор
3/IX-1935 г. Подписано в печать 20/IX-1935 г.

Типография им. „Стачки 1902 года“ г. Ростов на Дону.

«Ազգային գրադարան»

NL0279892

116/19357
ԳՐԸ 25 ԿՈՊ.
Цена 25 коп.

10312

6992

На армянском языке

ДОКТОР С. Л. КЛЯЧКИН

**ՏՄՈՒՆԻ ՏԻՓ Ի ՄԵՐՅ
ԲՕՐԵԲԻ Տ ՆԻՄ**

**АЗОВО - ЧЕРНОМОРСКОЕ
КРАЕВОЕ КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО**
Ростов н-Д., Буденновский пр., № 30

ԳՐԱԿԵՆՏՐՈՆ (ԿՆԻԳՈՑԵՆՏՐ)
Ուսանող-Դպր., Մասկովսկայա, № 53
ԳՐԱԿԵՆՏՐՈՆ (ԿՆԻԳՈՑԵՆՏՐ)